

แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อสัมผัสชาติพันธุ์มอญ
ผ่านวิถีวัฒนธรรมประเพณี 12 เดือน อำเภอสังขละบุรี
จังหวัดกาญจนบุรี*

GUIDELINES IN COMMUNITY-BASED TOURISM MANAGEMENT
AIMING TO FEEL THE PRESENCE OF ETHNICITY THROUGH
CULTURAL WAY OF LIFE OF MON 12-MONTH TRADITION
IN SANGKHLABURI DISTRICT KANCHANABURI PROVINCE

เฉลิมพล ศรีทอง

Chaloempon Sritong

ธีรพงษ์ เทียงสมพงษ์

Teerapong Teangsompong

มหาวิทยาลัยมหิดล วิทยาเขตกาญจนบุรี

Mahidol University, Kanchanaburi Campus, Thailand

E-mail: chaloempons@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเป็นมาของชาติพันธุ์มอญ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี ศึกษาการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อสัมผัสชาติพันธุ์มอญผ่านวิถีวัฒนธรรมประเพณี 12 เดือน อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี และกำหนดแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนดังกล่าว ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเลือกพื้นที่ศึกษาอำเภอสังขละบุรี จากความโดดเด่นด้านประเพณีและวิถีชีวิตของชาวมอญ เลือกกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 27 คน ด้วยวิธีเจาะจง มีผู้ให้ข้อมูลสำคัญเป็นปราชญ์ชุมชน ผู้นำชุมชน และผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวซึ่งเกี่ยวข้องกับชาวมอญในอำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี ไม่น้อยกว่า 3 ปี ใช้วิธีการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก มีการสนทนาแบบไม่เป็นทางการและการสังเกตแบบมีส่วนร่วม จากนั้นทำการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ดำเนินการสนทนากลุ่มโดยใช้แนวคำถามเกี่ยวกับวิถีชีวิต วิถีวัฒนธรรม และแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวชุมชน ผลการวิจัยพบว่า 1) ชาวมอญอำเภอสังขละบุรี ได้อพยพเข้ามาด้วยสาเหตุการสู้รบระหว่างพม่าและชนกลุ่มน้อยโดยการนำของหลวงพ่อดุตตะมะ ชาวมอญได้ร่วมสร้างชุมชนและวัด ขึ้นในปี พ.ศ. 2496 ด้วยความศรัทธาในพระพุทธศาสนาจึงเกิดประเพณี 12 เดือน 2) ประเพณีของชาวมอญหลายประเพณีสามารถสร้างการมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน ได้แก่ ประเพณีกวนข้าวทิพย์ ประเพณีมหาสงกรานต์ เป็นต้น 3) ควรมีแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อ

* Received 20 August 2020; Revised 17 January 2021; Accepted 19 January 2021

สัมพันธภาพได้แก่ การจัดทำแผนพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวประเพณี 12 เดือน ส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนให้เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวหลัก อนุรักษ์ สืบสาน ประเพณีที่กำลังสูญหาย และปรับวิธีการท่องเที่ยวเป็นวิถีปกติใหม่หลังสถานการณ์โควิด 19

คำสำคัญ: การจัดการการท่องเที่ยวชุมชน, ชชาติพันธุ์มอญ, วิถีวัฒนธรรม, ประเพณี 12 เดือนชาวมอญ

Abstract

The objectives of this research were to studying the origin of Mon ethnicity, Sangkhlaburi district, Kanchanaburi province, studying the community - based tourism management aiming to feel the presence of ethnicity through cultural way of life of Mon 12 - Month tradition in Sangkhlaburi district, Kanchanaburi province, and creating guidelines in tourism management in the community. In this qualitative research, Sangkhlaburi district was selected as the target area due to the possession of outstanding traditions and ways of life of Mon people. The sample consisted of 27 key informants whose duties and more than 3 years of experiences mainly related to the way of life of Mon community in Sangkhlaburi district chosen by purposive sampling including local scholars, community leaders, and tourism entrepreneurs. Significant data were collected using an in-depth interview, informal interview, and participant observation, and all obtained data were analyzed using content analysis. Additionally, a focus group was conducted by using a set of questions related to the way of life, cultural way, and guidelines in community-based tourism management. The findings pointed out that 1) Mon migration to Sangkhlaburi district was caused by conflicts between Burmese troops and ethnic minorities, and being led by Luangpho Uttama, the faith in Buddhism among Mon people was centered and created the Mon 12 - Month tradition in 2496 BE, 2) several traditions allowed community participation as for promoting community - based tourism including Kuan Khaothip tradition and Songkran festival, and 3) some guidelines in community - based tourism aiming to feel the presence of ethnicity should be managed by creating developmental and promotional plans of Mon 12 - Month tradition, linking the community - based tourism to major tourist attractions, conserving and inheriting traditions considered to be at risk of becoming

endangered, and implementing new normal practices after COVID-19 pandemic to tourism industry.

Keywords: Community - Based Tourism Management, Mon Ethnicity, Cultural Way, Mon 12 - Month Tradition

บทนำ

ชาวมอญอำเภอสังขละบุรี คือชาวมอญพลัดถิ่นที่หลีกเลี่ยงจากการสู้รบในประเทศพม่า กับชนกลุ่มน้อย โดยการติดตามหลวงพ่อดุตตะมา มาร่วมสร้างชุมชนและวัดวังแก้วเวการาม เมื่อปี พ.ศ. 2496 เพื่อเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมและเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวมอญและกะเหรี่ยง ชาวมอญอำเภอสังขละบุรีมีวิถีชีวิตเกษตรกรรมและเก็บของป่า จวบจนมีการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวโดยจังหวัดยกระดับให้อำเภอสังขละบุรี เป็นแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัด โดยเฉพาะโบราณสถาน โบราณวัตถุ และสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น ซึ่งแหล่งท่องเที่ยวดังกล่าวตั้งอยู่ใกล้กับชุมชนชาวมอญ จึงส่งผลให้วิถีชีวิตของชาวมอญเปลี่ยนแปลงจากเดิมจากเกษตรกรรม และเก็บของป่ากลายเป็นการค้าขายภายในหมู่บ้านและการขายของที่ระลึกเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว ชาวมอญให้ความเคารพรักในหลวงพ่อดุตตะมา พระเกจิอาจารย์จากพม่าและนับถือพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก (อัญชัย ดันทเทศ และคณะ, 2560) จึงมีประเพณีที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาและสืบสานจากอดีตถึงปัจจุบัน ครบทั้ง 12 เดือน นับตั้งแต่เดือนมกราคม - ธันวาคมของทุกปี ที่ผ่านมามีบางประเพณีที่ชุมชนจัดกิจกรรมและส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วม เช่น ประเพณีมหาสงกรานต์ แต่เป็นที่น่าเสียดายว่ามีอีกหลายประเพณีซึ่งมีศักยภาพแต่กลับไม่ได้สืบสานและส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยว

จากกระแสการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อสัมผัสชาติพันธุ์และวัฒนธรรมพื้นถิ่น ถือเป็นส่วนหนึ่งของรูปแบบการท่องเที่ยวในความสนใจพิเศษ (Special Interest Tourism) ที่ได้รับความนิยมเพิ่มมากขึ้น ด้วยความเป็นมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (Tangible Cultural Heritage) และมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Cultural Heritage) อันเป็นเรื่องเกี่ยวกับภูมิปัญญา ทรัพยากรทางปัญญา งานช่างฝีมือพื้นบ้าน ภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณี พิธีกรรม ระบบคุณค่า ความเชื่อ พฤติกรรม และวิถีชีวิต (UNESCO, 2003) ภาครัฐให้การสนับสนุนการท่องเที่ยวชุมชน ภายใต้หลักการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism: CBT) ซึ่งชุมชนเจ้าของแหล่งท่องเที่ยวมีบทบาทเป็นเจ้าของ มีสิทธิ์ในการจัดการดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน (พจนา สวนศรี และสมภาพ ยี่จ่อหอ, 2556) ทั้งนี้การท่องเที่ยวชุมชนถือเป็นเรื่องราวของการส่งเสริมเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างชุมชนและผู้มาเยือน เป็นอีกหนึ่งในการส่งเสริมและสืบสานวิถีชีวิตและวัฒนธรรม รวมถึงการดูแลสุขภาพทรัพยากรด้านต่าง ๆ ของชุมชน โดยการท่องเที่ยวชุมชนเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนให้เกิดความยั่งยืน การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในชุมชน เพื่อประโยชน์แก่ชุมชน (เทิดชาย ช่วยบำรุง, 2552)

ความสำเร็จของการจัดการท่องเที่ยวชุมชนนำไปสู่การพัฒนาศักยภาพของชุมชน พื้นที่เศรษฐกิจ สังคม ประชาชนในชุมชนให้มีชีวิตอยู่ดีกินดี และสิ่งแวดล้อมได้รับการอนุรักษ์ รวมถึงการดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตอันดีงามของชุมชนสืบทอดรุ่นต่อรุ่น สามารถบริหารทรัพยากรได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดความยั่งยืนในชุมชนต่อไป

อย่างไรก็ตามอำเภอสังขละบุรี แม้จะมีประเพณี 12 เดือนที่สามารถส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวชุมชนได้ ตลอดจนมีแหล่งท่องเที่ยวหลักที่สำคัญซึ่งเชื่อมโยงกับกลุ่มชาติพันธุ์มอญ อาทิ สะพานมอญ วัดวังแก้วเวการาม เมืองบาดาล (วัดจมน้ำ) แต่กลับได้รับความสนใจและมีการรับรู้ถึงประเพณีต่าง ๆ ค่อนข้างน้อย หากให้การส่งเสริมและสนับสนุนและยกระดับให้นำไปสู่การท่องเที่ยวชุมชนเพื่อสัมผัสชาติพันธุ์มอญผ่านวิถีวัฒนธรรมประเพณี 12 เดือน อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรีได้นั้นย่อมสืบสานวิถีชีวิตของชาวมอญให้คงอยู่แม้ยุคสมัยจะเปลี่ยนแปลง นำไปสู่ความเข้มแข็งและยั่งยืนให้กับชุมชน จากความสำคัญข้างต้น ผู้วิจัยจึงให้ความสนใจในการศึกษาและกำหนดแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนเพื่อสัมผัสชาติพันธุ์มอญดังกล่าว

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความเป็นมาของชาติพันธุ์มอญ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี
2. เพื่อศึกษาการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อสัมผัสชาติพันธุ์มอญผ่านวิถีวัฒนธรรมประเพณี 12 เดือน อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี
3. เพื่อกำหนดแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อสัมผัสชาติพันธุ์มอญ ผ่านวิถีวัฒนธรรมประเพณี 12 เดือน อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ ศึกษาเชิงเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มซึ่งมีการดำเนินการต่อไปนี้

ประชากร แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ ดังนี้

กลุ่มที่ 1 สัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 18 คน แบ่งเป็น 3 กลุ่มได้แก่ กลุ่มปราชญ์ชุมชน ผู้นำชุมชน และกลุ่มผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยว

กลุ่มที่ 2 ผู้เข้าร่วมกิจกรรมประชุมกลุ่มย่อย จำนวน 9 คน ได้แก่ ตัวแทนปราชญ์ชุมชน ตัวแทนผู้นำชุมชน และตัวแทนผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยว

เกณฑ์ในการคัดเลือก ปราชญ์ชุมชน ต้องเป็นผู้ที่ชาวมอญ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี ให้การยอมรับเคารพนับถือ ผู้นำชุมชน คือ ผู้ปกครองที่ได้รับการแต่งตั้งจากรัฐ และผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยว เป็นผู้ประกอบธุรกิจเกี่ยวกับของที่ระลึก/ที่พัก/ขนส่งในแหล่งท่องเที่ยว โดยทั้ง 3 กลุ่ม มีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณีของชุมชนชาวมอญดังกล่าว และอาศัยอยู่ในพื้นที่มากกว่า 3 ปี

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. เครื่องบันทึกเสียง เป็นการบันทึกเสียงในขณะสัมภาษณ์ เนื่องจากบางครั้งการจดบันทึกระหว่างสัมภาษณ์อาจไม่ทัน จึงจำเป็นต้องมีเครื่องบันทึกเสียงเพื่อเป็นการสำรองข้อมูล

2. แบบสังเกต เป็นแบบที่ใช้ในการสังเกตในขณะสัมภาษณ์ หรือเพื่อสังเกตการณ์ ตอบคำถามของผู้ถูกสัมภาษณ์ว่าตอบตรงประเด็นและตามข้อเท็จจริง เป็นการสังเกตกำหนดแนวทางโดยใช้สายตา

3. แบบสัมภาษณ์ เป็นแบบที่ผู้วิจัยได้ตั้งคำถามไว้เพื่อต้องการเก็บบันทึกข้อมูลในการวิจัย โดยมีคำถาม 5 ข้อ ได้แก่ 1) ประวัติความเป็นมาของชุมชน เป็นอย่างไร 2) วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีของชุมชน มีอะไรบ้าง มีรูปแบบอย่างไร 3) ศักยภาพการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อสัมผัสชาติพันธุ์ เป็นอย่างไร 4) แนวทางการจัดการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อสัมผัสชาติพันธุ์ เป็นอย่างไร 5) แนวทางการอนุรักษ์ สืบสาน วัฒนธรรม ประเพณี เป็นอย่างไร ตรวจสอบเครื่องมือโดยคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล และผู้เชี่ยวชาญด้านชาติพันธุ์มอญ ประกอบด้วย ปราชญ์ชุมชน นักวิชาการด้านชาติพันธุ์ และนักวิชาการด้านการท่องเที่ยว จำนวน 3 ท่าน

การตรวจสอบข้อมูล

นำข้อมูลที่ได้มาตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) (สุภางค์ จันทวานิช, 2557) โดยพิจารณาแหล่งที่มาของข้อมูล คือ 1) ด้านบุคคลซึ่งเมื่อบุคคลผู้ให้ข้อมูลเปลี่ยนไป ข้อมูลจะเหมือนเดิมหรือไม่ และ 2) ตรวจสอบด้านวิธีเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ วิธีการสังเกต สัมภาษณ์เชิงลึก และประชุมกลุ่มย่อย โดยวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ต่างกันในเรื่องเดียวกัน ข้อมูลจะเปลี่ยนจากเดิมหรือไม่

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ประสานงานโดยใช้เครื่องมือในการเก็บข้อมูลรายละเอียดแบบเจาะลึกโดยนัดวัน เวลา และสถานที่ และสร้างความสัมพันธ์โดยแนะนำตัวเบื้องต้น พูดคุยหาข้อมูลเกี่ยวข้องกับชุมชน และแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อสัมผัสชาติพันธุ์มอญผ่านวิถีวัฒนธรรมประเพณี 12 เดือน อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารแนวคิด หลักการ รูปแบบ การบูรณาการ การส่งเสริม วิเคราะห์ข้อมูลจริงเชิงประจักษ์จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์ สังเกต สนทนากลุ่มย่อย นำมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยการเชื่อมโยงแนวคิดทฤษฎีต่าง ๆ เพื่อให้เห็นถึงความรู้ กระบวนการ และแนวทางการพัฒนา บูรณาการ ตลอดจนการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อสัมผัสชาติพันธุ์มอญผ่านวิถีวัฒนธรรมประเพณี 12 เดือน อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรีต่อไป

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อสัมผัสชาติพันธุ์มอญผ่านวิถีวัฒนธรรมประเพณี 12 เดือน อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี มีประเด็นในการศึกษาตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. ความเป็นมาของชาวมอญ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี ส่วนใหญ่เป็นชาวมอญพลัดถิ่นจากการสู้รบในประเทศพม่า มาตั้งรกรากตามรอยหลวงพ่อดุตตะมะ (พระเกจิอาจารย์สายมอญ) และร่วมสร้างวัดวังแก้วเวการาม เมื่อปี พ.ศ. 2496 ชาวมอญส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในอำเภอสังขละบุรี มีอาชีพเกษตรกรรมและหาของป่า บ้านเรือนและการตั้งถิ่นฐานมีการเปลี่ยนแปลงมากกว่าอดีตตามบริบทของคนเมือง แต่ยังคงเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของท้องถิ่น เช่น อาหาร การแต่งกาย และวัฒนธรรมประเพณีโดยเฉพาะความสำคัญที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา ส่วนใหญ่ตั้งถิ่นฐานอยู่ใกล้กับวัดวังแก้วเวการาม วิถีชีวิตจึงอยู่ร่วมกับพระพุทธศาสนาแบบเถรวาทตั้งแต่เกิดจนเสียชีวิต โดยเริ่มตั้งแต่เช้าเพื่อหุงข้าวเตรียมตักบาตรแด่พระสงฆ์ที่มาบิณฑบาต ซึ่งจะใส่เฉพาะข้าวสวยส่วนสำหรับข้าวชาวมอญจะรวมเป็นกลุ่มและเวียนกันทำเป็นหม้อใหญ่ผลัดกัน ทุกบ้านจะได้ทำกับข้าวถวายพระเดือนละครึ่ง หลังตักบาตรผู้สูงอายุจะถวายข้าวพระพุทธในหิ้งพระพร้อมกับสวดมนต์ ลักษณะหิ้งพระพุทธจะเป็นการสร้างให้ยื่นออกจากตัวบ้าน ชาวมอญจะให้ความเคารพกับผู้สูงอายุซึ่งถือเป็นปูชนียบุคคลเพื่อเป็นผู้นำในพิธีกรรมต่าง ๆ และเป็นภาพที่สมาชิกในครอบครัวได้เรียนรู้วิถีวัฒนธรรมในทุก ๆ วัน ช่วงเวลาบ่ายแม่บ้านที่ครองเรือนจะนำดอกไม้ที่ร้อยด้วยก้านมะพร้าวเป็นขอเดินเป็นกลุ่มเพื่อไปกราบสักการะพระพุทธรูปบูชาจำลอง ส่วนผู้สูงอายุจะมาสักการะในช่วงเวลาเย็นหลังจากนั้นจะกลับไปสวดมนต์บนที่นอนของตนอีกครั้ง จากวิถีชีวิตดังกล่าวทำให้ชาวมอญได้รับการปลูกฝังในพระพุทธศาสนาตั้งแต่เด็ก โดยเฉพาะวันสำคัญ ในพระพุทธศาสนาและวันพระขึ้นเดือนผู้สูงอายุกับผู้ครองเรือนส่วนใหญ่ จะไปรับศีลห้าและฟังธรรมเทศนาที่วัด บางส่วนจะรับศีลแปด และนอนค้างที่วัดเพื่อถือศีล ลูกหลานจะไปส่งสำหรับอาหารในช่วงเวลาเพล หากในช่วงเช้าพรรษาและช่วงวันสงกรานต์ผู้สูงอายุจะถือศีลแปดและอยู่วัดเป็นเวลาสามวันสามคืน ส่วนลูกหลานจะเตรียมสำหรับอาหารใส่ถาดอย่างสวยงามเพื่อแสดงความกตัญญูกตเวทีต่อบุพการี ถือเป็นกุศโลบายของประเพณีมอญที่ให้ทุกคนมีกิจกรรมและโอกาสทำบุญร่วมกัน ชาวมอญนิยมแต่งชุดประจำท้องถิ่นโดยเฉพาะในช่วงเทศกาลประจำปี อีกทั้งยังมีการดำเนินชีวิตที่เชื่อในกฎแห่งกรรมโดยธรรมชาติ อย่างไรก็ตามเมื่อจังหวัดมีการส่งเสริมด้านการท่องเที่ยวอำเภอสังขละบุรี ส่งผลให้วิถีชีวิตของชาวมอญเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมจากอาชีพเกษตรกรรมและการเก็บของป่า เป็นการค้าขายโดยเฉพาะของฝากของที่ระลึก เกิดธุรกิจที่พักหน้าเที่ยว และมีอาชีพรับจ้างขับเรือโดยสารเพื่อบริการนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น

2. การท่องเที่ยวชุมชนเพื่อสัมผัสชาติพันธุ์มอญผ่านวิถีวัฒนธรรมประเพณี 12 เดือน อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี จากการวางรากฐานของหลวงพ่อดุตตะมะในการสืบสาน

ประเพณี 12 เดือนชาวมอญ สามารถประเมินศักยภาพแต่ละประเพณีเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยว ในแต่ละเดือนได้ดังนี้ (มกราคม) หรือ “เดือนยี่” มี “ประเพณีลงแขกเกี่ยวข้าว และลงแขกกวัดข้าว” ในช่วงฤดูเก็บเกี่ยว ชาวมอญจะร่วมกันเกี่ยวและเก็บข้าวเข้าลาน จากนั้นจะช่วยกันนวดข้าว ผัดข้าวโดยเอาเศษฟางและข้าวสับออก และบรรจุทุกข้าวใส่เกวียนนำไปเก็บในยุ้งฉาง ปัจจุบันประเพณีดังกล่าวไม่ค่อยมีให้เห็นมากนัก เนื่องจากไม่มีที่นาเหมือนอดีต ภายหลังจากที่ชาวมอญได้อพยพมาอยู่บริเวณวัดวังแก้วเวการามซึ่งเป็นที่ดินและไม่สามารถทำนาได้จึงมีผู้สืบทอดน้อยลง ผิดกับชาวมอญในประเทศเมียนมาร์ที่มีการทำนาและยังคงสืบทอดประเพณีดังกล่าว (กุมภาพันธ์) “ประเพณีกวนข้าวทิพย์ หรือ ข้าวยาคุ (อะคาเกะน้ำ สะ ปักเปิงยิก)” เมื่อได้พืชผลเกษตร อาทิ ข้าว ถั่ว ภายหลังเก็บเกี่ยวแล้วชาวมอญจะนำมากวนข้าวทิพย์ ถวายในวันมาฆบูชา (ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 3) หลังทำเสร็จจะแบ่งใส่บาตร ส่วนที่เหลือแบ่งไว้ทานในครอบครัว ซึ่งประเพณีดังกล่าวสามารถส่งเสริมให้เป็นกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมได้ (มีนาคม) มี “ประเพณีบูชาสักการะพระเจดีย์” จัดขึ้นเพื่อการสักการะพระเจดีย์พุทธคยาซึ่งเป็นงานบุญไม่มีการแสดงมหรสพ มีการเจริญพระพุทธมนต์ ให้ทาน สมาทานศีล รวมเวลา 7 - 9 วันขึ้นอยู่กับความเหมาะสม เมื่อเสร็จสิ้นจะมีเทศกาล “งานประจำปีของวัดวังแก้วเวการาม” โดยจัดต่อเนื่อง และจัดตรงกับวันเกิดของหลวงพ่อดุตตะมะ (วันขึ้น 6 ค่ำ เดือน 4) จึงมีการจัดงานเฉลิมฉลองคล้ายวันเกิดของหลวงพ่อ ภายในงานจะมีการแสดงมหรสพ ระยะเวลา 5 วัน 5 คืน ทั้งประเพณีและเทศกาลดังกล่าวเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาสักการะได้ (เมษายน) มีประเพณีสำคัญโดยชุมชนเชียวชวนให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามามีส่วนร่วม 2 ประเพณี คือ “ประเพณีมหาสงกรานต์” ซึ่งถือเป็นวันขึ้นปีใหม่ของชาวมอญ ชาวมอญลูกหลานจะต้องกลับมาเปลี่ยนผ้านุ่ง ฟันใหม่ให้กับพ่อ แม่ นับเป็นการเฉลิมฉลองที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของปี นอกจากนี้ยังถือเป็นวันรวมญาติ โดยผู้สูงอายุจะถือศีลแปดและจำศีลอยู่วัดตลอดสามวันสามคืน ส่วนลูกหลานจะมีหน้าที่ส่งสารกับข้าวไปที่วัดพร้อมถวายพระ มีการรดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ มีการสงฆ์พระตลอดจนกราบไหว้บรรพชน โดยการนำธูปตะขบขนาดเล็กและเครื่องหอม ไปไหว้สถูปบรรพชนจากนั้นจะนำทรายไปก่อเจดีย์ทรายและจะยกฉัตรในวันรุ่งขึ้น สอดคล้องกับ “ประเพณียกฉัตรเจดีย์ทราย” วันสุดท้ายของเทศกาลมหาสงกรานต์เป็นการยกฉัตรเจดีย์ ชาวมอญจะสวมชุดมอญประจำถิ่น ประหน้าทาแป้งด้วยทานาคา ตั้งแถวร่วมแห่ฉัตรยอดเจดีย์ทรายจากวัดไปยังเจดีย์ทรายที่บริเวณลานเจดีย์พุทธคยา โดยจะใช้เชือกผูกเชื่อมต่อกันจากตัวฉัตรมายังด้านหน้าของขบวนให้ชาวมอญทุกคนได้ร่วมพิธี เมื่อขบวนเคลื่อนมาถึงเจดีย์ทราย จึงอัญเชิญยอดฉัตรเดินวนขวา 3 รอบ จากนั้นประธานในพิธีพร้อมด้วยเจ้าอาวาสวัด ร่วมกันอัญเชิญฉัตรขึ้นประดิษฐานที่ยอดบนสุดของเจดีย์ทราย พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ พร้อมโปรยผัณรตนะ แล้วจึงกลับไปยังศาลาวัดเพื่อสมาทานศีล ถวายภัตตาหารเพล ถวายผ้าป่า พร้อมกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ล่วงลับไปแล้ว ซึ่งทั้ง 2 ประเพณีเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมอีกทั้งยังสอดคล้องกับประเพณีสากลและบรรจุให้เป็นกิจกรรม

ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัด (พฤษภาคม) ในวันเพ็ญ (ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6) มี “ประเพณีรดน้ำต้นโพธิ์” ตรงกับวันวิสาขบูชา โดยชาวมอญจะนำน้ำ ผสมน้ำอบ ดอกไม้หอม ใส่ขันมารวมกันที่ลานโพธิ์ของวัดเวลา 16.00 น. หลังสมานทานศีล 5 กราบขอขมาต้นโพธิ์พร้อม รดน้ำ ทั้งนี้ต้นโพธิ์ดังกล่าวหลวงพ่อดุตตะมาได้รับมาจากสมเด็จพระสังฆราชแห่งประเทศศรีลังกาเมื่อครั้งไปอัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุมาประดิษฐานไว้ในเจดีย์พุทธคยา พ.ศ. 2530 และเมื่อวันพุธที่ 10 มิถุนายน 2530 สมเด็จพระพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ในสมัยนั้น ทรงเสด็จมาปลูกไ้วบริเวณลานเจดีย์พุทธคยา จากนั้นจึงเริ่มสืบสานให้มีประเพณีดังกล่าว ซึ่งเชื่อว่าหากใครได้สักการะพระศรีมหาโพธิ์ก็เปรียบเสมือนได้สักการะพระพุทธรูป และ “ประเพณีออกร้านตลาดนิพพาน” ชาวมอญเชื่อว่าเป็นวันที่พระพุทธรูปเจ้าทรงปรินิพพาน มีการออกร้านซึ่งแตกต่างจากการออกร้านขายสินค้าโดยทั่วไป โดยช่วงเย็นชาวมอญจะนำผลไม้ ขนม น้ำดื่มมาตั้งร้าน เมื่อถึงเวลาค่ำหลังสมานทานศีล สวดมนต์ และเวียนเทียนแล้ว จึงเปิดตลาดให้ผู้ที่มาทำบุญสามารถนำบุญมาแลกของแทนเงินได้ โดยหวังเป็นการได้บุญและการให้ทานในเวลาเดียวกัน เพื่อเป้าหมายในการสั่งสมบุญนำไปสู่ถึงนิพพานต่อไป อย่างไรก็ตามทั้ง 2 ประเพณียังไม่เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยว ยังคงเป็นความเชื่อของชาวมอญเท่านั้น (มิถุนายน) (วันเพ็ญ 15 ค่ำ เดือน 7) มี 2 ประเพณีซึ่งจัดในช่วงเดียวกัน คือ “ประเพณีบรรพชาอุปสมบทและประเพณีขอขมาพระอุปัชฌาย์” โดยมีการจัดก่อนเข้าพรรษาหนึ่งเดือน ชาวมอญนิยมบรรพชาอุปสมบทแก่บุตรหลานเพราะถือว่าได้อานิสงส์มาก ส่วนประเพณีขอขมาพระอุปัชฌาย์อาจารย์ ในช่วงดังกล่าวพระภิกษุสงฆ์ที่เป็นลูกศิษย์หลวงพ่อดุตตะมาจะมารวมกันที่วัดเพื่อขอขมาพระเถระผู้ใหญ่ชาวมอญจะนำสัปปะหารมาถวายเพลแด่พระภิกษุ สามเณร จากนั้นร่วมฟังพระปาฏิโมกข์ เสร็จแล้วจึงได้มาประชุมกันที่ศาลาใหญ่ ภายหลังพระผู้ใหญ่ให้โอวาทจึงเป็นการขอขมาพระอุปัชฌาย์อาจารย์ และขอขมาสงฆ์ด้วยกัน ซึ่งทั้ง 2 ประเพณีดังกล่าวยังคงเป็นความเชื่อของชาวมอญ และไม่สะดวกต่อการจัดให้นักท่องเที่ยวเข้ามามีส่วนร่วม (กรกฎาคม) (วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 8) มี “ประเพณีเข้าพรรษา” จัดเป็นประเพณีสากล ชาวมอญจะถือดอกไม้ ผ้าอาบน้ำฝน เทียนเครื่องไทยธรรมไปวัด โดยพระภิกษุจะเดินลงโบสถ์ ผ่านวิหารคด ภายหลังจากการฟังธรรมเทศนาในช่วงเช้า จากนั้นจึงนำดอกไม้ธูปเทียนและของที่เตรียมถวายพระ ซึ่งประเพณีนี้เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมทำบุญได้ (สิงหาคม) (วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 9) มี “ประเพณีบุญข้าวเหนียว” หรือบุญหม้อหนี (หนี แปลว่า ขุมทรัพย์) ชาวมอญจะบรรจุวัตถุลงในหม้อดินหรือกละมังใบใหญ่ ได้แก่ ข้าว น้ำ ผ้า ยา และของกินของใช้อื่น ๆ จากนั้นนำผ้าปิดให้มิดชิด พร้อมทั้งประดับด้วยดอกไม้ กระดาษสีหลากสี นำไปถวายแด่พระภิกษุสงฆ์เพื่อทำพิธีโดยการฝังขุมทรัพย์สะสมบุญไว้ในสัมปรายภพ หลังเสร็จพิธีจะไปกราบสักการะองค์พระเจดีย์พุทธคยาและฟังธรรมเทศนา โดยประเพณีดังกล่าวเป็นเพียงความเชื่อยังไม่สามารถส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวได้ (กันยายน) ในวันเพ็ญ เดือน 10 มี “ประเพณีลอยเรือสะเดาะเคราะห์” เป็นความเชื่อแบบดั้งเดิมมีตำนานเล่าว่าเมื่อ

ครั้งพระเจ้าธรรมเจดีย์ขึ้นครองราชย์ปกครองอาณาจักรมอญ เมืองหงสาวดี พระองค์ทรงเห็นพระภิกษุสามเณร มีความประพฤติย่อหย่อนต่อพระธรรมวินัย จนพระพุทธศาสนาเกิดมลทิน จึงมีพระราชประสงค์จะสังคายนาพระพุทธศาสนาเสียใหม่ โดยมีพระราชโองการรับสั่งให้พระภิกษุและสามเณรในเมืองมอญลาสิกขาทั้งหมด แล้วทรงส่งอดีตพระเถระชั้นผู้ใหญ่ ทรงความรู้ ตั้งมั่น ในศีล หลังลาสิกขาให้ถือศีล 8 เป็นปะขาวแล้วเดินทางไปยังประเทศศรีลังกา เพื่ออุปสมบทเป็นพระภิกษุจากคณะสงฆ์ในประเทศศรีลังกาอีกครั้ง และให้เดินทางกลับมาเป็นพระอุปัชฌาย์อาจารย์ บวชให้แก่คนมอญใหม่ หลังคณะของปะขาวเดินทางถึงและได้อุปสมบท จึงเดินทางกลับโดยเรือสำเภา ระหว่างทางเรือสำเภาลำหนึ่งถูกพายุพัดให้หลงทิศ ส่วนอีกลำสามารถเดินทางกลับมาถึงโดยปลอดภัย เมื่อทราบถึงพระกรรมของพระเจ้าธรรมเจดีย์ พระองค์จึงมีรับสั่งให้ทำเรือจำลอง ข้างในบรรจุด้วยของเซ่นไหว้บูชาเหล่าเทวดาทุกหมู่เหล่า พร้อมถวายให้เหล่าเทวดาที่ดูแลพื้นดิน น้ำ อากาศ ช่วยปิดเป่าให้เรือสำเภาที่หลงทิศเดินทางกลับมาได้ หลังทำพิธีเสร็จเรือสำเภาลำดังกล่าวก็เดินทางกลับมาถึงเมืองอย่างปลอดภัย ชาวมอญจึงถือเอาเหตุการณ์ดังกล่าวทำพิธีลอยเรือสะเดาะเคราะห์และสืบทอดกันมาตราบจนปัจจุบัน โดยจะพากันในครอบครัวถือถาดเครื่องบูชาไปยังสถานที่ซึ่งเตรียมเรือสะเดาะเคราะห์ นำเครื่องบูชาใส่ ในเรือ ปักธงตุงกระดาศสีไว้ที่ขอบเรือ พร้อมทั้งปล่อยโคมลอยขนาดใหญ่ ระหว่างพิธีดังกล่าวจะมีการประดับโคมรูปต่าง ๆ ไว้ตามบ้านเรือนและรายทางอย่างสวยงาม และมี “ประเพณีตักบาตรน้ำผึ้ง” ที่จัดขึ้นในช่วงเวลาเดียวกัน และกระทำก่อนออกพรรษา 1 เดือน โดยการถวายเภสัช 5 ชนิด ได้แก่ น้ำผึ้ง น้ำอ้อย เนยใส เนยข้น น้ำมันงา แก่พระสงฆ์ผู้จำพรรษา เพื่อใช้ปรุงยาไว้ฉ้นหากอาพาธ ซึ่งเชื่อว่าหากถวายเภสัชดังกล่าวจะได้รับบุญกุศลเป็นผู้ที่ร่างกายแข็งแรง อีกทั้งยังเชื่อว่าการถวายน้ำผึ้งแด่พระภิกษุสงฆ์เช่นเดียวกับพระสิวลีเคยกระทำในปัจฉิมชาติก่อนเป็นพระอรหันต์นั้น จะนำมาซึ่งโชคกลาง โดยทั้ง 2 ประเพณีนี้มีการสืบทอดกันมาช้านาน และปัจจุบันชุมชนยังส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในกิจกรรมดังกล่าว (**ตุลาคม**) (วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11) มี “ประเพณีตักบาตรเทโวโลหณะ” โดยจัดขึ้นในวันออกพรรษา ชาวมอญเตรียมของแห้งพร้อมแต่งกายชุดมอญมาร่วมกันตักบาตร ซึ่งประเพณีดังกล่าวยังเป็นแบบมอญดั้งเดิมจากอดีตเคยกำหนดในวันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 ซึ่งปรากฏว่าชาวมอญให้ความสำคัญน้อยด้วยคิดว่าแรม 1 ค่ำ มิใช่วันพระ ลุงมะเก็ง กำนันเตลอะ กับนายคุเซ็ง จึงแนะนำหลวงพ่อดุตตะมะว่าวันแรม 1 ค่ำ ชาวบ้านออกไปทำไร่ ทำนาทั้งหมด ขอให้เปลี่ยนเป็นวันขึ้น 15 ค่ำแทน เพราะเป็นวันออกพรรษาพระมารวมกันไม่ต้องนิมนต์พระอีกครั้ง และเป็นวันพระกลางเดือนชาวมอญมาขอสมาลาโทษต่อพระภิกษุอยู่แล้ว หลวงพ่อก็จึงอนุโลมให้เปลี่ยนแปลงนับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา ซึ่งประเพณีดังกล่าวจะไม่เหมือนกับที่อื่นเพราะใช้วันเดียวกับวันออกพรรษา ทั้งนี้สามารถส่งเสริมประเพณีดังกล่าวให้เป็นกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วม ได้ (**พฤศจิกายน**) มี “ประเพณีทอดกฐิน” ซึ่งกำหนดช่วงไว้เพียง 1 เดือน นับตั้งแต่ครึ่งเดือนหลังของเดือน 11 จนถึงครึ่งเดือนแรกของเดือน 12 เท่านั้น แต่ส่วนใหญ่นิยมจัดขึ้น

ในเดือน 12 จึงเรียกประเพณีตามภาษามอญว่า “อะแลกะทอน”(แปลว่า ทอดกฐินในเดือนสิบสอง) โดยชาวมอญจะรวมตัวกันจัดตั้งกองผ้าป่า และร่วมกันตัดเย็บจีวร อังสะ สบงและผ้าผืนยาว ภายในหนึ่งเดือนหลังวันปวารณาออกพรรษาของพระภิกษุสงฆ์ ประเพณีดังกล่าวได้รับความนิยมนักท่องเที่ยวสายบุญเพิ่มขึ้นโดยการตั้งกองกฐินและเข้าร่วมพิธี (ธันวาคม) หรือช่วงเดือนอ้าย มี “ประเพณีตำข้าวเม่า (มอญตำข้าวเม่า)” หลังฤดูเก็บเกี่ยว “ข้าวเม่า” หรือภาษามอญว่า “อะงาน” คือการนำข้าวที่มีสีเขียวไล่มาจนถึงสีเขียวตกร้าตาล เรียกว่า “ข้าวน้ำนม” หรือข้าวเหนียว ซึ่งข้าวเม่านั้นมีทั้งข้าวเม่าข้าวเหนียว ข้าวเจ้าและข้าวเหนียวดำ นิยมมากที่สุดคือข้าวเม่าข้าวเหนียว แบ่งได้เป็น 3 แบบ คือ ข้าวฮ่างหรือข้าวเม่าอ่อนทำจากเมล็ดข้าวสีเขียวจัด ข้าวเม่าแบบเขียวอ่อน ทำจากข้าวห่ามที่เปลือกเป็นสีเขียวเข้ม ข้าวเม่าขาวนวล ทำจากข้าวเกือบแก่ เปลือกเขียวอมน้ำตาล วิธีทำคือเริ่มจากคัดเลือกข้าวที่เป็นเมล็ดอ่อนเหมาะกับการตำ นวดข้าวให้เมล็ดข้าวหลุดจากรวง ต่อมาจึงนำเมล็ดไปคั่วไฟ หลังจากข้าวแตกให้นำใส่ครกตำเพื่อให้เปลือกหลุดออก จากนั้นนำออกมาผัดเพื่อให้เกลบออกจากข้าว แล้วจึงตำอีกครั้งเพื่อให้เมล็ดข้าวแบน เมื่อทำเสร็จจะแบ่งส่วนแรกไว้ตักบาตร อีกส่วนจะนำไปใส่น้ำกะทิ น้ำตาล เกลือ ประจุรสกลมกล่อมรับประทานกันเอง ประเพณีดังกล่าวมุ่งเน้นให้เกิดการเชื่อมความสัมพันธ์ ความรักสามัคคีกันภายในครอบครัวและชุมชน อีกทั้งยังส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวเกิดการมีส่วนร่วมได้

จากที่ผ่านมานักท่องเที่ยวให้ความสนใจกับการท่องเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวหลัก อำเภอสังขละบุรีมากกว่าการเชื่อมโยงไปที่แหล่งท่องเที่ยวชุมชน มีเพียงบางกลุ่มที่ให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวชุมชนเท่านั้น อย่างไรก็ตามนอกจากประเพณี 12 เดือนของชาวมอญสังขละบุรีเมื่อศึกษาในบริบทพื้นที่ยังมีความเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวหลักที่มีโอกาสในการส่งเสริมการท่องเที่ยว จำแนกเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ และสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น ได้แก่ “ด่านเจดีย์สามองค์” ซึ่งสันนิษฐานว่ามีการสร้างเจดีย์ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาจึงประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานของชาติในปี พ.ศ. 2498 “เมืองบาดาล (วัดจมน้ำ)” เป็นวัดที่หลวงพ่อดุตตะและชาวบ้านมอญและกะเหรี่ยงได้ร่วมกันสร้างขึ้น เมื่อปี พ.ศ. 2496 ภายหลังการสร้างเขื่อน วชิราลงกรณ (เขื่อนเขาแหลม) ทำให้เกิดน้ำท่วมหลวงพ่อดุตตะจึงได้ย้ายสถานที่ตั้งวัดมาอยู่บนเนินเขาส่วนวัดเดิมได้จมอยู่ใต้น้ำ ในช่วงฤดูแล้งน้ำจะลดจนเห็นตัวโบสถ์ หอระฆังและสิ่งก่อสร้างของวัดในอดีต โผล่พ้นน้ำทั้งหมดสามารถเดินขึ้นไปชมสถานที่ได้ ซึ่งเป็นจุดหมายหลักของนักท่องเที่ยว “วัดสมเด็จ (เก่า)” อยู่ตรงข้ามกับเมืองบาดาล สร้างโดยพระครูวิมล กาญจนคุณ เจ้าคณะตำบลหนองลู เป็นวัดที่ไม่ได้จมน้ำ แต่ถูกทิ้งร้างเมื่อครั้งย้ายอำเภอสังขละบุรี ในสมัยที่สร้างเขื่อนวชิราลงกรณ อุโบสถมีพระประธานสภาพค่อนข้างสมบูรณ์รอบตัวโบสถ์มีต้นไม้ใหญ่ปกคลุม ทั้งนี้หากนักท่องเที่ยวมีความประสงค์จะเดินทางท่องเที่ยวทั้งเมืองบาดาล และวัดสมเด็จต้องนั่งเรือโดยจ้างชาวมอญเป็นผู้นำทางเท่านั้น “สะพานอุตตมานุสรณ์(สะพานมอญ)” เป็นสะพานไม้ที่ยาวที่สุดในประเทศไทยยาว 850 เมตร และยาวเป็น

อันดับ 2 ของโลกรองจากสะพานไม้อูเบ็งในประเทศเมียนมาร์ใช้ข้ามแม่น้ำของกาเลีย สร้างขึ้นโดยการดำริของหลวงพ่อดุตตะ ในปี พ.ศ. 2529 - 2530 เพื่อให้คนไทย กะเหรี่ยงและมอญใช้สัญจรไปมาหาสู่กัน นักท่องเที่ยวนิยมเดินทางมาเยี่ยมชมสะพานเพื่อชมแสงสีทองของพระอาทิตย์ยามเช้ารวมถึงวิถีชีวิตของชาวไทยและชาวมอญ ซึ่งปัจจุบันชาวมอญได้ใช้สะพานดังกล่าวประกอบอาชีพ เช่น ขายของฝากของที่ระลึก รับจ้างร้องเรือ เป็นต้น “วัดวังแก้วเวการาม” สร้างโดยหลวงพ่อดุตตะ ได้รวบรวมชาวมอญ กะเหรี่ยง และคนไทยร่วมกันสร้าง ภายในวัดมีสถานที่สำคัญ ได้แก่ ศาลาประดิษฐานสรีรสังขารหลวงพ่อดุตตะ วิหารพระพุทธรูปหินอ่อนปางมารวิชัย (หลวงพ่อกว หรือ หลวงพ่อยกขาว) และเจดีย์พุทธคยา หลวงพ่อสร้างเมื่อปีพ.ศ. 2521 โดยจำลองมาจากเจดีย์พุทธคยาประเทศอินเดีย ซึ่งมีพระบรมสารีริกธาตุที่หลวงพ่อดุตตะเชิญมาจากประเทศศรีลังกาและฉัตรทองคำหนัก 400 บาท ขึ้นไปประดิษฐานบนยอดเจดีย์ ทั้งนี้บริเวณดังกล่าวมีร้านของฝากของที่ระลึกจากชุมชน จึงเป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวจำนวนมาก

3. แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อสัมผัสชาติพันธุ์มอญ ผ่านวิถีวัฒนธรรม ประเพณี 12 เดือน อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี

เมื่อนำอัตลักษณ์ จุดเด่นของประเพณี วิถีชีวิตของชุมชน พร้อมทั้งแหล่งท่องเที่ยวหลักนำมาเชื่อมโยงสร้างการมีส่วนร่วมจากผู้เกี่ยวข้อง ได้แก่ ชุมชนชาวมอญ หน่วยงานภาครัฐ และผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวในระดับอำเภอและจังหวัด กำหนดเป็นแนวทาง ได้ดังนี้

3.1 จัดทำแผน เพื่อพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยใช้ประเพณี 12 เดือน โดยกำหนดผู้ดำเนินงาน ติดตาม อำนาจความสะดวก และควบคุม ให้กับชุมชน และส่วนราชการของอำเภอ พร้อมทั้งให้การสนับสนุนองค์ความรู้และงบประมาณเพื่อกระตุ้น ให้ชุมชนเกิดการมีส่วนร่วม สร้างความเข้มแข็ง และเกิดการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อสัมผัสชาติพันธุ์อย่างต่อเนื่อง

3.2 จัดโปรแกรมการท่องเที่ยว กิจกรรมและส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยใช้ประเพณี 12 เดือน เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวหลักที่หลากหลาย และสอดคล้องกับพฤติกรรมความสนใจของนักท่องเที่ยวแต่ละบุคคล เช่น ประเพณีมหาสงกรานต์ จัดให้มีการส่งเสริมการท่องเที่ยวพร้อมนำชมสะพานมอญ วัดสมเด็จ(เก่า) และเมืองบาดาล(วัดจมน้ำ) เป็นต้น โดยโปรแกรมหาดังกล่าวเกิดขึ้นได้จากชุมชนและหน่วยงานการท่องเที่ยวทั้งภาครัฐและเอกชน

3.3 มีการอนุรักษ์ และสืบสานประเพณีที่กำลังสูญหาย เนื่องจากวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวมอญมีการเปลี่ยนแปลงจากอดีต เปลี่ยนจากเกษตรเป็นท่องเที่ยว และส่วนใหญ่ไม่มีพื้นที่ทำนาเหมือนอดีต อาทิ ประเพณีลงแขกเกี่ยวข้าวและลงแขกกวัดข้าวที่มีผู้สืบทอดน้อยลง โดยส่วนราชการจังหวัด อาทิ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด และสถานศึกษาของจังหวัดดำเนินการศึกษาอนุรักษ์ และสืบสานโดยการบันทึกข้อมูล และจัดทำเป็นวิดิทัศน์ พร้อมนำข้อมูลต่าง ๆ ออกเผยแพร่

3.4 ปรับวิธีการท่องเที่ยวให้เป็นวิถีปกติใหม่ (New Normal) หลังสถานการณ์โควิด 19 โดยร่วมกับหน่วยงานการศึกษา สาธารณสุข และท่องเที่ยวของจังหวัดเพื่อสร้างความมั่นใจให้กับนักท่องเที่ยว พัฒนาความรู้ ทักษะการบริการและมาตรฐานความปลอดภัยด้านสุขอนามัยให้กับบุคลากรในแหล่งท่องเที่ยว โดยยึดหลักแนวทางการดำเนินงานและมาตรการป้องกันความเสี่ยงเรื่องไวรัสโควิด 19 ภายใต้โครงการ Amazing Thailand Safety & Health Administration (SHA) ซึ่งภาครัฐให้การสนับสนุนในปัจจุบัน

อภิปรายผล

จากวัตถุประสงค์แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อสัมผัสชาติพันธุ์มอญผ่านวิถีวัฒนธรรมประเพณี 12 เดือน อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี ประกอบด้วยดังนี้

1. ความเป็นมาของชาวมอญในอำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี คือชาวมอญพลัดถิ่นระหว่างการสู้รบของรัฐบาลทหารพม่า โดยการติดตามหลวงพ่อดุตตะมะ มาร่วมสร้างชุมชนและวัดวังแก้วเวการาม วิถีชีวิตของชาวมอญส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรมและหาของป่า โดยมีความเชื่อและความศรัทธาอันเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาตั้งแต่เกิดจนตาย สอดคล้องกับงานวิจัยของ อินทรา อ่อนคำ และบุญเชิด หนูอิม และงานวิจัยขององค์ บรรจุน กล่าวชาวมอญส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธอย่างเคร่งครัดทั้งทางกาย วาจา และใจ (อินทรา อ่อนคำ และบุญเชิด หนูอิม, 2560); (องค์ บรรจุน, 2559) ชาวมอญมีการสืบทอดวิถีวัฒนธรรมและประเพณี ซึ่งถือเป็นมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ สอดคล้องกับการศึกษาของ UNESCO กล่าวว่า มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ เป็นเรื่องเกี่ยวกับภูมิปัญญา ทรัพย์สินทางปัญญา งานช่างฝีมือพื้นบ้าน ภาษา ขนบธรรมเนียม ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ พฤติกรรม และวิถีชีวิตของชุมชน (UNESCO, 2003)

2. ประเพณี 12 เดือนชาวมอญในอำเภอสังขละบุรี เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา และทุกประเพณีเกิดจากการดำริของหลวงพ่อดุตตะมะ โดยมีหลายประเพณีที่สามารถยกระดับให้เกิดการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อสัมผัสชาติพันธุ์ผ่านวิถีวัฒนธรรม ได้แก่ ประเพณีกวนข้าวทิพย์บูชาสักการะพระเจดีย์ งานประจำปีของวัดวังแก้วเวการาม มหาสงกรานต์ ยกฉัตรเจดีย์ทรายเข้าพรรษา ลอยเรือสะเดาะเคราะห์ ตักบาตรน้ำผึ้ง ตักบาตรเทโวโลหณะ ทอดกฐิน และดำข้าวเม่า ซึ่งแต่ละประเพณีสามารถเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวหลักที่ชาวมอญสร้างขึ้น อาทิ สะพานมอญ วัดวังแก้วเวการาม เมืองบาดาล นอกจากนี้บางประเพณียังสามารถจัดให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมและส่งเสริมเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ พร้อมทั้งพัฒนาให้เป็นของฝากของที่ระลึกชุมชนได้ เช่น ประเพณีดำข้าวเม่า สอดคล้องกับงานวิจัยของ ชิตชนก อนันตมงคลกุล และกัญญาพัชร พัฒนาโกคินสกุล และการศึกษาของ Chen, H. & Rahman, I. ซึ่งกล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์คำนึงถึงการจัดกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้สังคมและวัฒนธรรมผ่านการปฏิบัติหรือลงมือทำ เป็นการท่องเที่ยวแนวใหม่สามารถตอบสนอง

ความต้องการของนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเรียนรู้ ทำความเข้าใจ ในมรดกทางวัฒนธรรมของพื้นที่ท่องเที่ยวอย่างลึกซึ้ง เจ้าของแหล่งท่องเที่ยวควรพัฒนา ประสิทธิภาพการมีส่วนร่วมเพื่อส่งมอบประสบการณ์ที่ดีทางวัฒนธรรมให้กับนักท่องเที่ยว (ชิดชนก อนันตมงคลกุล และกัญญาพัชร พัฒนาโกคินสกุล, 2562); (Chen, H. & Rahman, I., 2018)

3. แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อสัมผัสชาติพันธุ์ผ่านวิถีวัฒนธรรม ประเพณี 12 เดือนชาวมอญในอำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี มีดังนี้

3.1 จัดทำแผนเพื่อพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยใช้ประเพณี 12 เดือน กำหนดผู้รับผิดชอบ สนับสนุนงบประมาณ และสร้างการมีส่วนร่วมระหว่างชุมชน ภาครัฐ เอกชน และนักท่องเที่ยว สอดคล้องกับงานวิจัยของ ศิรินันท์ พงษ์นรินทร์ และคณะ กล่าวว่า การพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อความยั่งยืน ผู้มีส่วนร่วมทุกภาคส่วนควร ให้ความร่วมมือกัน คือ การวางแผน การตัดสินใจ การดำเนินกิจกรรมตามแผน การติดตามและ ประเมินผล การรับผลประโยชน์ การรับผิดชอบในการบำรุงรักษา การกำหนด กฎ ระเบียบ กติกาด้านสิ่งแวดล้อม รวมถึงการใช้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวร่วมกัน (ศิรินันท์ พงษ์นรินทร์ และคณะ, 2559)

3.2 จัดโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยมุ่งเน้นกิจกรรมและส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยใช้ประเพณี 12 เดือน เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวหลัก สอดคล้องกับการศึกษาของ Swarbrooke, J. กล่าวว่าหากมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ยังไม่เป็นที่รู้จัก ให้มีการพัฒนา แหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่ และการส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวทางเลือกอื่น ช่วยกระจายนักท่องเที่ยว ออกจากแหล่งท่องเที่ยวหลัก เพิ่มโอกาสในการสร้างรายได้มากขึ้น (Swarbrooke, J., 1998)

3.2 มีการอนุรักษ์ สืบสาน และส่งเสริมประเพณีที่กำลังสูญหายเนื่องจากการ เปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต สอดคล้องกับงานวิจัยของ อัฐภิญญา ศรีทัพ กล่าวว่า แนวทางในการ อนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณี โดยมีพิพิธภัณฑ์เป็นศูนย์กลางการเก็บรวบรวมข้อมูลทาง วัฒนธรรมเพื่อการศึกษาค้นคว้า เป็นการเล่าเรื่องราวความเป็นมา ความเชื่อในประเพณีของ ชาวมอญ อีกทั้งยังเป็นการเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ โดยการมีระบบเก็บรวบรวมข้อมูลเป็น เอกสารและหนังสือจากผู้รู้ หรือปราชญ์ชาวบ้านท้องถิ่น ตลอดจนให้สถานศึกษาในพื้นที่เป็นผู้ อนุรักษ์ สืบสาน และส่งเสริมประเพณีดังกล่าว (อัฐภิญญา ศรีทัพ, 2559)

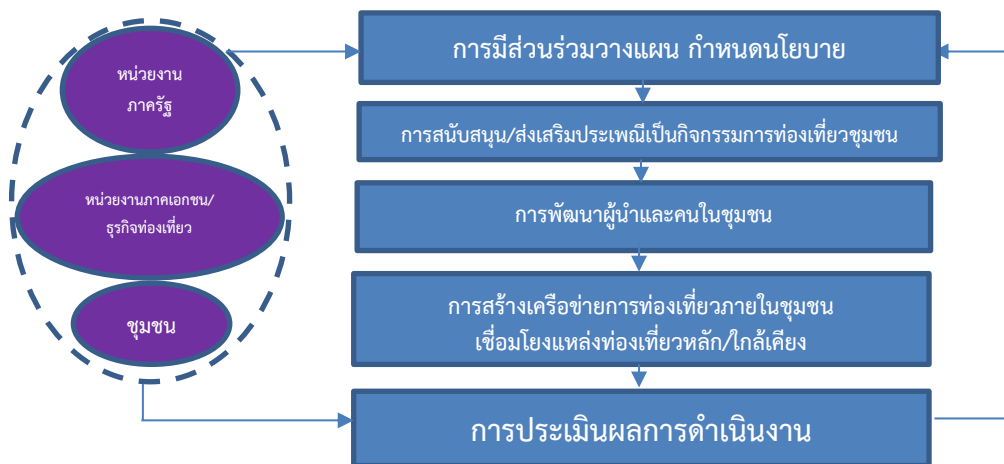
3.3 ปรับวิธีการท่องเที่ยวให้เป็นวิถีปกติใหม่ (New Normal) หลังสถานการณ์ โควิด 19 เพื่อสร้างความมั่นใจให้กับนักท่องเที่ยว พัฒนาความรู้ ทักษะด้านบริการและมาตรฐาน ความปลอดภัยด้านสุขอนามัยให้บุคลากรในชุมชน ซึ่งถือเป็นนโยบายของจังหวัด สอดคล้องกับ งานวิจัยของ Becker, G. S. กล่าวว่า ควรมีการพัฒนาทักษะบุคลากรเพราะบุคลากรเป็นทรัพยากรที่สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับธุรกิจ โดยบุคลากรเหล่านี้มีสภาพเป็นทุนมนุษย์ มีความสำคัญอย่าง ยิ่งต่อการสร้างคุณค่าให้กับแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งความสามารถขั้นพื้นฐานที่บุคลากรควรมี คือ

ทักษะ ความรู้ที่จำเป็นสำหรับการบริการซึ่งมีส่วนช่วยเพิ่มประสิทธิภาพของงานได้ (Becker, G. S., 1962)

องค์ความรู้ใหม่

บทความวิจัยเรื่อง แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อสัมผัสชาติพันธุ์มอญผ่านวิถีวัฒนธรรมประเพณี 12 เดือน อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี มีข้อค้นพบองค์ความรู้ใหม่ได้รูปแบบดังนี้

ภาพที่ 1 แสดงรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อสัมผัสชาติพันธุ์มอญผ่านวิถีวัฒนธรรมประเพณี 12 เดือน อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี

สรุป/ข้อเสนอแนะ

ประเพณีของชาวมอญมีความสอดคล้องกับพระพุทธศาสนา สามารถยกระดับเป็นการท่องเที่ยวโดยเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวหลัก มีการวางแผนร่วมกันเพื่อการอนุรักษ์สืบสาน ระหว่างประเพณี วิถีชีวิต กับการท่องเที่ยวชุมชนและมีแนวทางในการจัดการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อสัมผัสชาติพันธุ์มอญผ่านวิถีวัฒนธรรมประเพณี 12 เดือน อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี ดังนี้ 1) วางแผน กำหนดนโยบาย พร้อมทั้งการสร้างมีส่วนร่วมในทุกภาคส่วน 2) หน่วยงานภาครัฐให้การอนุรักษ์ สืบสาน และส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนอย่างต่อเนื่อง 3) ชุมชน ภาครัฐ และภาคเอกชนในพื้นที่จัดโปรแกรมและกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชน และส่งเสริมให้เกิดการรับรู้อย่างต่อเนื่อง และ 4) พัฒนาผู้นำและคนในชุมชนให้มีความรู้ความสามารถในการบริการ และมาตรฐานการท่องเที่ยว จากหน่วยงานภาครัฐ โดยมีข้อเสนอแนะในเชิงนโยบาย คือ วางแผนพัฒนาองค์ประกอบแหล่งท่องเที่ยวเพื่อเตรียมความพร้อมให้กับชุมชนและส่งเสริมการตลาดการท่องเที่ยวโดยความร่วมมือทุกภาคส่วน

ในเชิงปฏิบัติการชุมชน ผู้ที่เกี่ยวข้องต้องลงพื้นที่เพื่อประเมินศักยภาพ พร้อมทั้งสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในการส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน และค้นหาแนวทางในการอนุรักษ์สืบสาน ประเพณีดั้งเดิมให้คงอยู่และมีให้เกิดการสูญหาย ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาวิจัยในเชิงปริมาณเพื่อสอบถามพฤติกรรมนักท่องเที่ยวและผู้เกี่ยวข้องเรื่องแนวทางการจัดการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อสัมผัสชาติพันธุ์ดังกล่าว

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยนี้เรียบเรียงจากงานวิจัยเรื่อง “แนวทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเพื่อสัมผัสชาติพันธุ์และวัฒนธรรมพื้นถิ่น กรณีศึกษา ชุม มอญ พม่า กระเหรี่ยง และไทยทรงดำ (ลาวโซ่ง) จังหวัดกาญจนบุรี” ขอขอบคุณผู้นำชุมชน ปราชญ์ชุมชน หน่วยงานภาครัฐ/เอกชน อำเภอสังขละบุรี และสำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี ในการสนับสนุนข้อมูลรวมทั้งการอำนวยความสะดวกต่อการลงพื้นที่วิจัยดังกล่าว

เอกสารอ้างอิง

- ชิดชนก อนันตมงคลกุล และกัญญาพัชร พัฒนาโกคินสกุล. (2562). พฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดภูเก็ต. วารสารวิชาการการท่องเที่ยวไทยนานาชาติ, 15(2), 1-20.
- เทิดชาย ช่วยบำรุง. (2552). บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนบนฐานแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา.
- พจนา สวนศรี และสมภาพ ยี่จ่อหอ. (2556). คู่มือมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน. เชียงใหม่: วนิดาการพิมพ์.
- ศิรินันท์ พงษ์นรินทร์ และคณะ. (2559). แนวทางในการพัฒนาศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวอำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา. วารสารวิทยาลัยบัณฑิตศึกษากิจการการจัดการมหาวิทยาลัยขอนแก่น, 9(1), 234-259.
- สุภางค์ จันทวานิช. (2557). วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- องค์ บรรจุน. (2559). “บ้านทุ่งเข็น”: ชุมชนชาติพันธุ์มอญร่วมสมัยแห่งสุพรรณบุรี. ใน ดุษฎี นิพนธ์ปรัชญาดุสิตบัณฑิต สาขาวิชาสหวิทยาการ. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อัญชลี ตันตเทศ และคณะ. (2560). การศึกษาสภาพวัฒนธรรมมอญกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของกลุ่มมอญในอำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี เพื่อการจัดการการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน. วารสารกระแสวัฒนธรรม, 18(34), 40-51.

- อัฐภิญญา ศรีทัพ. (2559). แนวทางการอนุรักษ์ และสืบสานประเพณีแห่งสืงงตะขาบของชาติพันธุ์มอญ ตำบลทรงคนอง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ. วารสารศิลปกรรมศาสตร์วิชาการ วิจัย และงานสร้างสรรค์, 3(1), 1-13.
- อินทรา อ่อนคำ และบุญเชิด หนูอิม. (2560). มอญตำบลบ้านม่วง อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี: วิถีและพลัง. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยธนบุรี, 12(28), 306-315.
- Becker, G. S. (1962). Investment in human capital: A theoretical analysis. *Journal of political economy*, 70(5, Part 2), 9-49.
- Chen, H. & Rahman, I. (2018). Cultural tourism: An analysis of engagement, cultural contact, memorable tourism experience and destination loyalty. *ScienceDirect*, 26(April 2018), 153-163.
- Swarbrooke, J. (1998). *Sustainable Tourism Management* Wallingford. Oxon: CABI Publishing.
- UNESCO. (2003). Text of the convention for the safeguarding of the Intangible Cultural Heritage. Retrieved August 7, 2020, from <http://www.unesco.org/culture/ich/en/convention>